

De duinen: belangrijk leefgebied voor (dagactieve) nachtvlinders

Voor een aantal nachtvlinders en microvlinders zijn de duinen het belangrijkste leefgebied. Enkele soorten zijn zelfs tot het duingebied beperkt. Welke zijn dat, en kunt u ze zelf ook tegenkomen? In dit artikel maakt u kennis met enkele soorten spanners uit de duinen die zich ook overdag laten zien.

PIET ZUMKEHR

Duinen van het Zwanewater met veel glad walstro, goed voor nachtvlinders.
Foto: Joost Bouwmeester

Gewone heispanner
Foto: Marian Schut

In Nederland komen ongeveer 2400 soorten nachtvlinders en microvlinders voor. In enkele duingebieden is in de loop van de jaren uitgebreid onderzoek gedaan naar deze soorten. Zo komen in de duinen van Zuid-Kennemerland in ieder geval 1400 soorten voor en in het Noord-Hollands Duinreservaat en op Terschelling 1200 soorten. In deze gebieden is dus 50 procent of meer van de Nederlandse vlinderfauna aangetroffen. En ongetwijfeld komen er ook soorten voor die nog niet zijn ontdekt. Hieruit blijkt dat de Nederlandse duinen van groot belang zijn voor deze diergroep.

Dag- of nachtactieve nachtvlinders

Verreweg de meeste nachtvlinders zijn 's nachts actief. Overdag verstopten ze zich in de vegetatie

en laten zich niet zien. Sommige soorten zijn echter dagactief en gedragen zich als dagvlinders. Er zijn ook nachtactieve soorten die overdag kunnen worden waargenomen als ze uit de vegetatie worden opgejaagd. Opvallend veel soorten uit de familie van de spanners behoren hiertoe.

Zuringspanner op schapenzuring

De opvallende zuringspanner is strikt dagactief. De vlinder laat zich graag opwarmen in de zon. Met zijn oranje gekleurde, purperkleurig gebandeerde voorvleugels is het vlindertje goed herkenbaar. De zuringspanner is weliswaar niet strikt tot de duinen beperkt maar kan in de duinen veelvuldig worden gezien. De rupsen leven van verschillende soorten zuring. In de droge duinen gaat daarbij de voorkeur uit naar schapenzuring. De soort profiteert sterk van begrazing van de duinen door koeien of paarden. Begrazing leidt vaak tot een flinke uitbreiding van schapenzuring, waardoor er voor de rupsen meer voedsel voorhanden is.

De paarsbandspanner lijkt oppervlakkig wel iets op de zuringspanner, maar heeft een gelig-bruine grondkleur. Daarop zijn meerdere roze banden te zien, die overigens in dikte en helderheid sterk

Paarsbandspanner
Foto: Marian Schut

Gewone bandspanner
Foto: Marian Schut

kunnen verschillen. De soort is een liefhebber van de Nederlandse duinen en is bekend van de meeste duingebieden in ons land. In kruidenrijke vegetaties kan hij overdag gemakkelijk worden opgejaagd. Daarnaast komt de paarsbandspanner 's nachts ook op licht af. Buiten de duinen is de soort ook bekend van de Veluwe.

Graag op walstro

Walstro levert als waardplant een opvallende bijdrage aan de diversiteit aan nachtvlinders. Opvallend veel soorten nachtvlinders hebben walstro als waardplant. Daaronder zijn een aantal soorten die karakteristiek zijn voor de duinen. De rupsen worden er gevonden op geel walstro (vroeger echt walstro genoemd) of glad walstro. De talrijkste spanner van walstro in de duinen, die ook gemakkelijk overdag kan worden opgejaagd, is de gewone bandspanner, die overigens in heel Nederland algemeen is. Een karakteristieke soort die vrijwel uitsluitend in de duinen wordt gezien is de echt-walstrospanner. Deze soort is betrekkelijk zeldzaam en lijkt een voorkeur te hebben voor kruidenrijke, niet geheel ontkalkte duinen, die vaak aan de binnenzijde van de zeereep liggen. Vanouds is er nog een spanner bekend van walstro uit de duinen, namelijk de walstrobandspanner. Deze soort is slechts een enkele keer aangetroffen in de duinen. Waarom hij zo zeldzaam is, is onbekend. Behalve spanners maken ook nachtvlinders uit andere families gebruik van walstro. Zo kunnen de rupsen van de walstropijlstaart en de kolibrievlinder, een trekvlinder, op walstro worden gevonden, zij het sporadisch.

Op brem of verbrem

Ook verbrem is een waardplant voor enkele nachtvlinderssoorten. Van de gewone soorten die op brem zijn te vinden, komt een deel ook op verbrem voor. De specialisten van verbrem ontbreken echter nagenoeg in de duinen, maar komen wel in een klein gebied op het oosten van Terschelling voor. De meest verbreid voorkomende soort daarvan is de grijsgroene zomervlinder, een bleekgroene, deels dagactieve vlinder. De rups hiervan is ook bekend van brem en gaspeldoorn. Op Terschelling worden daarnaast ook jaarlijks vlinders gezien van de vroege en de late bremspanner, twee sterk gelijkende soorten, die echter in vliegtijd verschillen – de namen zeggen het al. Het is opvallend dat deze soorten buiten de duinen bij Oosterend op Terschelling zelden elders in Nederland worden aangetroffen, temeer daar verbrem wel op meer plaatsen in de duinen voorkomt.

De noordelijke duinheidevelden

Uitgebreide heidevelden komen in het Nederlandse duingebied vrijwel uitsluitend voor in het kalkarme Waddendistrict. Dit is het duingebied vanaf Bergen noordwaarts, inclusief de Waddeneilanden. In deze duinheides komen karakteristieke soorten voor, die we ook kennen van de heidevelden uit het oosten van het land. Een opvallende en talrijke soort is hier de gewone heispanner. Deze spanner is dagactief en vliegt in het voorjaar, van eind april tot begin juni. De mannetjes vallen op door hun geveerde sprieten, en zijn doorgaans bruiner gekleurd dan de vrouwtjes. Uitgebreide populaties zijn bekend van de duinen van Bergen en Schoorl, en van Texel, Vlieland en Terschelling.

De betekenis van waardplanten in de duinen

Natuurbeheerders van de duinen richten zich veelal sterk op de vegetatie. Insecten spelen in het natuurbeheer nog een ondergeschikte rol. Veel gespecialiseerde soorten nachtvlinders hebben vaak een bijzondere relatie met bepaalde waardplanten en daarmee indirect met het habitat waarin deze waardplanten voorkomen. Sommige waardplanten hebben de eigenschap dat ze meer dan andere bijdragen aan de uitgebreide fauna van nachtvlinders in de duinen. Dit geldt vooral voor duinstruwelen met kruipwilg, wilde liguster, kardinaalsmuts en zuurbes, maar ook voor enkele kruiden, zoals de hier genoemde walstrosoorten. De insecten die op deze waardplanten afkomen vormen een belangrijke voedselbron voor vogels. Het is van belang hier in het natuurbeheer rekening mee te houden.

PIET ZUMKEHR IS ECOLOOG EN CONSULTANT VOOR DUINBEHOUD OP TERSCHELLING

Zuringspanner
Foto: Sytske Dijkse www.fotofitis.nl